

Tips och information om energifrågor i tillsynen hos företag

Levande dokument:

Det här är information och tips för miljökontorens tillsyn av energifrågor vid miljöfarliga verksamheter inom ramen för MVGs tillsynskampanj energi 2009-2010. Det är tänkt att uppdateras efter hand som vi får mer erfarenhet och kommer längre i arbetet.

Energifrågorna har generellt sett hittills inte tagit något stort utrymme i tillsynen, trots att miljöbalken gett denna möjlighet, och skyldighet, sedan 1999. Vi har därför begränsade erfarenheter av denna tillsyn. ***Tänk därför på att varje insats ni gör är betydelsefull, även om arbetet sker stegvis!***

Stöd i miljöbalken

Vi har som sagt stöd i miljöbalken för att arbeta med frågan. Här är bestämmelser som motiverar energitillsyn och ger oss redskap:

- Miljöbalkens mål om en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö
- Miljöbalkens hänsynsregler, och då särskilt:
Kunskapskravet 2 kap 2 §
Försiktighetsprincipen 2 kap 3 § där även krav på bästa möjliga teknik finns
Hushållnings- och kretsloppsprincipen 2 kap 5 § om att hushålla med råvaror och energi samt utnyttja möjligheterna till återanvändning och återvinning. Även krav på att förnybara energikällor i första hand ska användas
- Miljöbalkens 26 kap om tillsyn, med redskapen i 9 § föreläggande och förbud och 22 § undersökningar
- Miljöbalkens krav på egenkontroll 26 kap 19 §
- För tillstånds- och anmälningspliktiga verksamheter även Förordning (1998:901) om verksamhetsutövares egenkontroll, som ställer krav på dokumenterad egenkontroll.

Tillsynens inriktning och omfattning

- Tillsynen omfattar både företagens **energieffektivisering** och **användning av förnyelsebara bränslen**. Man bör alltså fokusera både på möjligheter till effektivisering i elanvändningen och se på vilka bränslen som används för till exempel uppvärmning (möjlighet till konvertering). Mer om detta hittar ni i vår handledning *Energifrågor i tillsyn, prövning och fysisk planering* från 2006 (kapitel 7). Handledningen hittar ni via www.miljosamverkan.se/energi06.

- Tillsynen kan genomföras hos [alla miljöfarliga verksamheter](#), såväl A-, B-, C- som U-klassade verksamheter.
- I princip alla företag har möjlighet att effektivisera. Ni väljer själva vilka företag och eventuella branscher ni vill fokusera på. Inrikta er i första hand på verksamheternas så kallade stödprocesser. Vårt tips är att inte börja med det svåraste först. När ni skaffat er mer kunskap och erfarenhet kan ni gå vidare med t.ex. vissa företags processutrustning. Se tillsynen som ett långsiktigt arbete.
- [Vi rekommenderar att ni fokuserar enbart på energifrågorna vid de tillsynsbesök ni gör.](#) Det kan annars bli för mycket om ni samtidigt ska titta på kemikalier, avfall etc. vid besöket. Om ni dessutom har med energi- och klimatrådgivaren vid besöket, vilket vi rekommenderar (se nedan), blir det opraktiskt om många andra frågor tas upp.
- Det finns inga krav på hur mycket tillsyn ni ska genomföra för att delta i tillsynskampanjen. En rekommendation från oss är ändå att ni besöker minst tre företag.

Så här kan tillsynen genomföras steg för steg

Det här är exempel på hur energitillsynen vid företag kan läggas upp under längre tid:

1. **Tillsyn med kom-ihåg-checklistan**, första tillsynsbesöket.
Energifrågan väcks, företaget ges information om att det finns möjligheter till effektivisering, vilket dessutom ofta är ekonomiskt lönsamt. Diskussion av vad de kan börja med. *Till exempel* stänga av utrustning när den inte används, ”nattvandring”, stänga portar, åtgärder i stödprocesserna som t.ex. att byta till effektivare belysning, täta tryckluftsläckage (eller ännu hellre byta till eldrivna verktyg), se över ventilation. Checklistan finns i vår tillsynshandledning från 2006, bilaga 1.

Åtgärder som inte innebär några större investeringar bör företagen kunna genomföra direkt. Se bland annat i vår handledning från 2006, Energimyndighetens infobladd till företag och IVL:s Energimanual (se nedan).

Tillsynen i detta första steg kan vara i första hand stödjande, men företagen ska också få information om att krav kan ställas med stöd av miljöbalken.

Använd gärna [kom-ihåg-checklistan](#) i bilaga 1 till vår handledning från 2006, och använd den i tillämplig omfattning utifrån det företag ni besöker.

2. **Krav på energikartläggning**
Syftet med en energikartläggning är att företaget ska få kunskap om sin energianvändning för att sedan kunna gå vidare med åtgärder. Att skaffa sig kunskap om energianvändningen är en naturlig del av egenkontrollansvaret enligt miljöbalken.

Det finns flera exempel på tillsynsmyndigheter i landet som har krävt redovisning/kartläggning av företags energianvändning, i första hand på tillståndspliktiga verksamheter.

Läs mer under rubriken Energikartläggning nedan.

Vi rekommenderar också att företagen tar fram **egna nyckeltal**, för att kunna se vad åtgärder ger för resultat. Se under rubriken Nyckeltal nedan.

3. Ställa krav på åtgärder, energiplan med mera

Nästa steg bör vara att vid behov ställa krav på åtgärder. Vissa företag bör också arbeta fram en energiplan. Krav på åtgärder ska som alltid vara miljömässigt motiverade, ekonomiskt rimliga och tekniskt möjliga. Det avgörs i det enskilda fallet.

Titta i vår tillsynshandledning från 2006, kapitel 7. Där framgår vanliga, möjliga åtgärder i stödprocesserna. Detta kan vara vägledande. Åtgärder kan även handla om att konvertera till ett förnyelsebart bränsle, alternativt att utreda en konvertering.

Det saknas i nuläget rättsfall om vilka krav på åtgärder som är rimliga med stöd av miljöbalken, men det betyder inte att man ska låta bli att ställa krav. Vi behöver fler exempel och rättsfall som vägleder oss i tillsynen. I takt med att vi får erfarenheter både från arbetet i länet och från andra i landet ska vi vägleda om detta.

Tips: På Naturvårdsverkets webb finns exempel på domar när det gäller prövning enligt miljöbalken, se www.naturvardsverket.se/sv/Verksamheter-med-miljopaverkan/Industrier/Dom-om-villkor-for-energi-hushallning. Vägledande domar kan man söka via www.domstol.se.

Energikartläggning

Syftet med en energikartläggning är att företaget ska få kunskap om sin energianvändning för att sedan kunna gå vidare med åtgärder. Innan en kartläggning görs finns det begränsat med kunskap om vad som är möjligt och vettigt att göra.

Vi rekommenderar att ni ställer krav på företag att göra en energikartläggning. Detta bör gälla alla företag som inte har tillräcklig kunskap om sin energianvändning. Kriteriet för kravet bör alltså i första hand bero av företagets kunskap. I praktiken kan det dock vara orimligt att ställa detta krav på de minsta verksamheterna. En tumregel enligt vår uppfattning kan vara att kräva kartläggning från A-, B- och C-företag. Om företaget redan har gjort en kartläggning eller om de arbetar aktivt med energiåtgärder så bör man gå vidare med andra krav än kartläggning.

Ni väljer själva hur ni utformar detta krav, till exempel genom föreläggande eller begäran om att redovisa uppgifterna. Verktygen i miljöbalken finns i 26 kap i 9 och 22 §§. Stöd finns också i 26 kap 19 § (egenkontroll) och 2 kap 2 och 5 §§ (kunskapskravet samt hushållnings- och kretsloppsprincipen).

På vår webbplats finns dokumentet ”**Energikartläggning och energiplan, information och mallar för verksamhetsutövare**”. Detta material lämnar ni till företaget. Ni kan med fördel gå igenom det tillsammans för att förklara vad kartläggning innebär och vilka fördelar de kommer att ha av uppgifterna i kartläggningen. Företaget kan välja att arbeta med det själva eller att anlita konsult hjälp.

Bestäm sedan en tidpunkt då företaget ska redovisa kartläggningsuppgifterna. Rimlig tid enligt vår uppfattning kan vara efter 3-6 månader. För tillståndspliktiga företag kan det vara lämpligt

att begära in redovisning i samband med miljörapporten. Målet är alltså att företagen ska få kunskap om sin energianvändning och att kartläggning ska leda till åtgärder.

För företag med en energianvändning på mer än 0,5 GWh/år finns det från och med mars månad 2010 möjlighet att få [ekonomiskt stöd för att genomföra en energikartläggning](#). Stödet uppgår till högst 50 % av kostnaderna för kartläggning, dock högst 30 000 kr. Mer information om detta finns på Energimyndighetens webb

www.energimyndigheten.se/sv/Foretag/Energieffektivisering-i-foretag/Ekonomiskt-stod-for-energi-kartlaggning/ och förstås hos energi- och klimatrådgivaren. Det kommer snart att finnas informationsmaterial om detta stöd. Detta bör ni informera berörda företag om, även om de flesta av era företag inte har en energianvändning som är så pass stor.

Den delen av materialet som är en mall för energiplan kan företaget använda för egen del. Ni kan också i ett senare skede begära in en energiplan från vissa företag.

Nyckeltal

Många vill ha nyckeltal för att kunna jämföra olika verksamheter med varandra, t.ex. inom en bransch. Det finns branschorgan och andra som arbetar med denna fråga. Om relevanta nyckeltal saknas kan ett sätt ändå vara att jämföra egna siffror för att kunna se vad åtgärder ger för resultat.

Rekommendera företagen att ta fram egna nyckeltal, för jämförelse över tiden. Ett nyckeltal kan förstås vara den totala energianvändningen. Därutöver kan de välja att jämföra energianvändning i relation till lokalyta, per producerad vara eller något annat som passar deras verksamhet. Om företaget inte har gjort någon energikartläggning kan man jämföra hur mycket el man köper från elbolaget. Dessa nyckeltal kan bli värdefulla, och konkreta, för företaget. Ni kan också som tillsynsmyndighet få mått på vad tillsynen ger.

Branschvisa nyckeltal kommer att tas fram bland annat inom det nystartade nätverket ENIG. Mer information om arbetet kommer inom kort på www.enig.nu.

Era förberedelser inför tillsyn

Inläsning på området

- Om ni inte redan är kunniga inom området finns det [god hjälp till orientering](#) genom det material som tagits fram både av oss i MVG och i andra miljösamverkansprojekt. Ni hittar det på www.miljosamverkansverige.se/rapportbibliotek, under rubriken Energi. [Ta er tid att sätta er in i frågorna!](#)
- Se material under rubriken Material som ni kan använda.

Kontakt med företaget innan tillsynsbesök

- Ring och boka en tid för tillsynsbesök och berätta att ni kommer att fokusera på energifrågor.

- Informera om att kommunens energi- och klimatrådgivare ska vara med, om så är fallet.
- Diskutera vilka från företaget som behöver vara med. Vi tror att både ansvarig och de som arbetar praktiskt med frågorna behöver vara med (t.ex. VD och driftstekniker). Om det finns någon med särskilt ansvar för energifrågor ska denne förstås vara med.
- Tipsa dem om att de innan mötet kan kontakta sitt elbolag och be att få uppgifter som visar deras elanvändning sett över ett dygn, och kanske även under ett år. Det bästa är om företaget kan få ut dessa uppgifter i form av en graf. Hos vissa nätföretag kan man själv logga in och få ut dessa uppgifter t.ex. i diagram. Detta är ett bra underlag att titta gemensamt på vid första besöket när man pratar om tomgång, dvs. användning av el då verksamheten inte är igång.

Förbered er tillsammans med energi- och klimatrådgivaren, se nedan.

Samarbeta med energi- och klimatrådgivaren, och med andra i kommunen

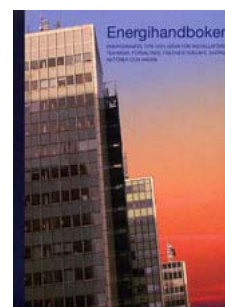
- Vi rekommenderar varmt att ni samarbetar med energi- och klimatrådgivaren i er kommun. Exempelvis kan energi- och klimatrådgivaren följa med ut på tillsynsbesök. **Det ger win-win för alla parter:**
 - Ni på miljökontoret får stöttning genom den kunskap som energi- och klimatrådgivaren har.
 - Energi- och klimatrådgivarna får hjälp med att nå ut till företagen. De har ett uppdrag att arbeta med rådgivning till små och medelstora företag.
 - Företagen får information om att energi- och klimatrådgivning finns för dem, och de kan också vid tillsynsbesöket få vissa svar direkt från rådgivaren.

Självklart kan situationen se olika ut i olika kommuner, och det finns inget bestämt för hur samarbetet kan ske. Ta en kontakt och inled diskussionen.

- Inled ert samarbete genom att prata igenom vad ni har för planer på miljökontoret respektive energi- och klimatrådgivningen när det gäller företag, och försök se hur ni kan samarbeta. Vad finns för kompetens hos var och en? Energi- och klimatrådgivarna har olika bakgrund och det är därför inte säkert att just er rådgivare har erfarenhet av företagsrådgivning.
- Det finns även andra inom kommunen som ni kan samarbeta med, *till exempel* miljöstrateger, näringslivsansvariga, stadsbyggnadskontor, fjärrvärmebolag. Kanske ska ni ordna frukostmöten eller andra träffar för företagen på tema energi, eller göra andra gemensamma satsningar? Det kan finnas **strategidokument rörande energi** som utgångspunkt för arbete, **lokala miljömål** som anger riktning, och kanske är ni rentav en **Uthållig kommun**.

Material som ni kan använda

- Checklistor finns det flera. Vi har en *kom-ihåg-checklista* i vår tillsynshandledning från 2006 (bilaga 1), som kan användas i den omfattning ni väljer. Även om ni inte använder checklistan vid besöken är den bra att titta på innan. Andra miljösamverkansprojekt har tagit fram andra checklistor, som ser delvis annorlunda ut, t.ex. Stockholm och Skåne. Dessa är också bra och kan förstås användas, det är ju en smaksak hur man vill att checklistor ska vara.
- Energimyndigheten samarbetade med oss 2006 då de tog fram **informationsbladet riktat till företag: Minska företagets energianvändning**. Det är bra att lämna till företagen vid tillsynsbesök (man kan också titta gemensamt i det). Beställ från Energimyndigheten, [här är länk till deras sida med information](#).
- På Energimyndighetens webbplats www.energimyndigheten.se finns mycket fakta och material att hämta. Exempelvis informativa faktablad om pumpar, fläktar med mera som ni kan tipsa företagen om.
- Titta igenom dokumentationen från vår **utbildning**, se nästa sida.
- Energihandboken fick ni på utbildningen. Den innehåller mycket matnyttiga fakta. Kan beställas bl.a. från www.byggstjanst.se.
- Energimyndighetens *Minska företagets energikostnader nu!* (EMIL 3) Beställ från Energimyndigheten, [här är länk till deras beställningssida](#).
- Energimyndigheten har många bra rapporter med mera, t.ex. *Effektivare uppvärmning i fastigheter*, *Vägledning för energieffektiv och god belysning*, *Krav på pumpar*, *Krav på fläktar* med flera.
- *Kalkylera med LCCenergi, handledning*. Kan beställas från www.industrilitteratur.se.

Hjälp från projektgruppen

- Ni är välkomna att ställa frågor till oss i projektgruppen, vi ska göra vårt bästa för att hjälpa er. Kontakta Cecilia Lunder, cecilia.lunder@lansstyrelsen.se, tfn 031-60 58 95.
- Vi kommer också själva att ta upp och belysa frågor där vi tycker det behövs.
- Följande personer deltar i projektgruppen: Pauline Ekoff, energi- och klimatrådgivare i Borås (t.o.m. mars 2010), Ida Eriksson, Göteborgs miljöförvaltning, Anna Kölfeldt, Trollhättans miljöförvaltning, Gunnar Lennermo, energi- och klimatrådgivare i Alingsås (t.o.m. feb 2010), Håkan Noldal, Vänersborgs miljö- och hälsoskyddskontor, Annika Svensson, Länsstyrelsens miljöskydds-enhet, Ragnar Uppström, energi- och

klimatrådgivare i Mölndals stad (fr.o.m. feb 2010) och Cecilia Lunder, Miljösamverkan Västra Götaland.

Mål och uppföljning

Målen med MVGs kampanj är följande:

1. Öka tillsynsmyndigheternas kunskap om energieffektivisering i företag (miljöfarliga verksamheter) och om metoder för energitillsyn
2. Att kommunernas miljökontor med start under projektperioden arbetar med energifrågor som en del av tillsynen hos företag

Som en följd av arbetet räknar vi med att företagens kunskap om möjligheter till energieffektivisering ökar och fler arbetar aktivt med frågan.

- Följ upp er tillsyn till exempel genom att summera och rapportera till nämnden.
- Förutom er egen uppföljning av tillsynen kommer vi att följa upp allas tillsyn i slutet av 2010.

Utbildning

I januari 2010 ordnade vi gemensamt med Region Halland en 2-dagarsutbildning för miljöhandläggare, energi- och klimatrådgivare m.fl. Dokumentation från denna finns på [Region Hallands webbplats](#), och ni når den också via vår webbplats.

Andra som har arbetat med energitillsyn

Här är några exempel på tillsynsmyndigheter i länet och landet som arbetat med energifrågor:

- Några i projektgruppen har arbetat med tillsyn, till exempel Göteborg som bland annat begärt in uppgifter om företags energianvändning.
- Lerums miljökontor arbetade 2007-2008 i projektform med energitillsyn hos miljöfarliga verksamheter. Bland annat besöktes 22 anmälningspliktiga verksamheter, vilket resulterat i företagsåtgärder motsvarande uppskattningsvis 33 eluppvärmda villor.
- Vår länsstyrelse har begärt och fått in uppgifter om energianvändning hos några företag.
- Länsstyrelsen och kommunerna i Dalarna har gemensamt arbetat med energikartläggning och tillsyn hos tillståndspliktiga verksamheter.
- Umeå miljökontor har arbetat med tillsyn hos sina tillståndspliktiga verksamheter.

Hör av er om ni vill veta mer. Det finns alldeles säkert fler exempel. Och kanske har ni erfarenheter och exempel – det tar vi förstås gärna emot!

Lycka till!

/Projektgrupp energi